

УДК 336:330

Карлін Микола,
доктор економічних наук, професор,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
професор кафедри фінансів,
м. Луцьк; ORCID ID 0000-0002-1421-1066
e-mail: karlin.lutsk@gmail.com

Сергій Миронюк,
аспірант кафедри фінансів,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк; ORCID ID 0009-0002-0075-3996
e-mail: zapchastvsem@gmail.com

<https://doi.org/10.29038/2786-4618-2023-02-58-64>

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ «ЗЕЛЕНИХ» ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ВІДБУДОВИ

Категорія «зелені» інвестиції визначена як кошти міжнародних кліматичних фондів (передусім Зеленого кліматичного фонду, кошти фондів ЄС та інших міжнародних організацій), кошти бюджету держав, громад, підприємств та громадян, що використовуються на збереження і поліпшення навколишнього середовища та клімату на планеті. Важливим об'єктом «зелених» інвестицій в останні роки стали кліматичні інновації, передусім направлені на стимулювання виробництва відновної енергії.

Обґрунтовано необхідність використання «зелених» інвестицій як у період воєнного стану, так і в період відбудови економіки України. З'ясовано структуру «зелених» інвестицій, їх у створенні «зелених» робочих місць, розроблено механізм їх функціонування на різних рівнях управління; визначено можливі ризики міжнародного «зеленого» інвестування в Україну у відбудовний період; розроблено систему страхування «зелених» інвестицій; виявлено існуючі проблеми у використанні «зелених» інвестицій в Україні для забезпечення умов сталого розвитку.

Оскільки Україна має статус кандидата на вступ до ЄС, важливо розробити ефективний механізм «зеленого інвестування», який би кореспондувався з вимогами європейського співтовариства. Українські виробники-експортери товарів до ЄС мають бути готові до введення податку на викиди парникових газів. Для України новим джерелом фінансування розвитку «зеленої» економіки і відповідних інвестицій могло би стати створення Зеленого інвестиційного фонду України, який можна сформувати за рахунок поступового зменшення відшкодування ПДВ українським експортерам, а також з частини коштів, отриманих від приватизації державної власності. Розподіл коштів Зеленого інвестиційного фонду України міг би відбуватися на конкурсних засадах з урахуванням пріоритетності екологічних проблем.

Ключові слова: «зелені» інвестиції, Паризька угода, Європейський Союз, Україна, страхування, Зелений інвестиційний фонд України.

Karlin Mykola,
Doctor of economics, Professor,
Lesya Ukrainka Volyn National University
м. Луцьк; ORCID ID 0000-0002-1421-1066
e-mail: karlin.lutsk@gmail.com

Myroniuk Serhii,
PhD's degree student
specialty 072 Finance, banking and insurance
Lesya Ukrainka Volyn National University,
м. Луцьк; ORCID ID 0009-0002-0075-3996
e-mail: zapchastvsem@gmail.com

THE NEED AND FEATURES OF "GREEN" INVESTMENTS IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR AND RECONSTRUCTION

The category of "green" investment is defined as the funds of international climate funds (primarily the Green Climate Fund, funds of EU funds and other international organizations), funds of the budget of states, communities, enterprises and citizens, which are used to preserve and improve the environment and climate on the planet. Climate innovations, primarily aimed at stimulating the production of renewable energy, have become an important object of "green" investments in recent years.

The necessity of using "green" investments both in the period of martial law and in the period of reconstruction of the economy of Ukraine is substantiated. The structure of "green" investments, their contribution to the creation of "green" workplaces has been clarified, and the mechanism of their functioning at different levels of management has been developed; the possible risks of international "green" investment in Ukraine during the reconstruction period are determined; an insurance system for "green" investments was developed; existing problems in the use of "green" investments in Ukraine to ensure the conditions of sustainable development were identified.

Since Ukraine has the status of a candidate for joining the EU, it is important to develop an effective "green investment" mechanism that would correspond to the requirements of the European community. Ukrainian producers-exporters of goods to the EU must be ready for the introduction of a tax on greenhouse gas emissions.

For Ukraine, a new source of funding for the development of the "green" economy and relevant investments could be the creation of the Green Investment Fund of Ukraine, which can be formed due to the gradual reduction of VAT refunds to Ukrainian exporters, as well as from part of the funds received from the privatization of state property. The distribution of the funds of the Green Investment Fund of Ukraine could take place on a competitive basis, taking into account the priority of environmental problems.

Key words: "green" investments, Paris Agreement, European Union, Ukraine, foreign investment insurance, Green Investment Fund of Ukraine.

Постановка проблеми. У міжнародних документах щодо сталого розвитку в останні роки все більше уваги приділяється функціонуванню «зеленої» економіки та фінансовим заходам щодо призупинення потепління клімату. Для вирішення даної проблеми на міжнародному рівні під егідою ООН в 2015 р. прийнято Паризьку угоду та ряд важливих доповнень до неї, але результативність цих документів поки залишається недостатньою. Це стосується й України, якій поки не вдається застосувати ефективний механізм залучення «зелених» інвестицій як в середині країни, так й з-за кордону та їх належного використання. Однією із головних причин цього є значна корупція на всіх рівнях влади, що призводить до непрозорого використання «зелених» коштів, наданих нашій країні зарубіжними інвесторами. Крім того, війна росії проти України в 2022 – 2023 роках змусила нашу державу переважну частину публічних коштів спрямувати на оборонні витрати. Важливо також виявити всі ризики, які стримують іноземні інвестиції в Україну та розробити відповідну систему їх страхування, залучаючи до цього й міжнародні структури. Тому, необхідні нові дослідження, які б дозволили розкрити зміст та структуру «зелених» інвестицій, їх місце у забезпеченні сталого розвитку, необхідність та особливості використання цих інвестицій в сучасних умовах для створення «зелених» робочих місць. Останнє завдання дуже важливе для України, оскільки в останні десятиріччя в нашій країні відбулася деіндустріалізація, а розвиток «зеленої» економіки зможе подолати вказану негативну тенденцію. Це також дозволить повернути значну частину мігрантів з України, які покинули нашу країну до війни росії проти України та під час неї.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Суттєвий внесок в дослідження впливу інвестицій для забезпечення умов сталого розвитку в цілому та «зеленої» економіки зокрема внесли як зарубіжні, так і українські вчені та експерти. Серед них доцільно назвати таких, як: А. Аккерман, Є. Барбієр, П. Біляк, В. Борейко, І. Бистряков, М. Буркинський, Е. Вайцеккер, І. Вахович, О. Веклич, Т. Галушкіна, К. Гедегорт, А. Даниляк, Г. Дейлі, О. Євстігнеєва, А. Камерон, Л. Козарезенко, В. Кравців, Н. Крафтс, А. Маркандіа, О. Сохацька, Ф. Тіммерманс, М. Топалов, Д. Піарс, Д. Стігліц, К. Стюарт, Дж. Сьєберт, Ю. Туниця, Дж. Фарлей, М. Хвесик, Є. Хлобистов, Р. Штуббе та інші. Разом з тим, в їх роботах поки не вироблено системного підходу до визначення «зелених» інвестиційних інструментів впливу на довкілля та клімат зокрема. Досить часто використання цих інструментів в Україні носить тимчасовий характер, а відповідні дії окремих країн та міжнародних організацій з використання «зелених» інвестицій у нашій країні не координуються належним чином між собою. Крім того, поки недостатньо аналізується вплив

«зелених» інвестицій на створення «зелених» робочих місць та на вирішення інших екологічних проблем відбудови України після закінчення війни з Росією.

Мета та завдання дослідження. Все вище сказане свідчить про необхідність визначення змісту такої складової «зелених» фінансів, як «зелені» інвестиції, їх структури та функцій і особливостей їх використання у період воєнного стану й відбудови України. Відповідно до зазначеної мети важливо вирішити наступні завдання: з'ясувати суть «зелених» інвестицій та їх роль у створенні «зелених» робочих місць у воєнний час та в період відбудови; з'ясувати структуру «зелених» інвестицій та розробити механізм їх функціонування на різних рівнях управління; дослідити можливі ризики міжнародного «зеленого» інвестування в Україну у відбудовний період та розробити відповідну систему страхування; виявити існуючі проблеми у використанні «зелених» інвестицій в Україні для забезпечення умов сталого розвитку та можливі шляхи їх вирішення з урахуванням досвіду провідних країн світу, насамперед країн ЄС.

Виклад основного матеріалу. Більшість демократичних країн світу в останні десятиліття починає все активніше використовувати «зелені» інвестиції, що вимагає додаткових публічних коштів від держави та органів місцевого самоврядування на реалізацію подібних «зелених» проєктів. Натомість, у демократичних країнах Східної Європи (зокрема, й в Україні) ресурс таких коштів обмежений, оскільки у всьому світі протягом 2022 – 2023 років в результаті війни росії проти нашої країни суттєво зросли ціни на продовольство та енергоносії, що вимагає від цих держав збільшення витрат на субсидування цін на вказані товари. Такі додаткові витрати ведуть до зростання дефіциту бюджету та зростання державного боргу, обмежуючи можливості держав фінансувати «зелені проєкти» для більшості країн. Все це ставить на порядок денний пошук нових механізмів публічного «зеленого фінансування», який би враховував довготривалі наслідки війни росії проти України для всіх демократичних країн світу та для нашої країни зокрема.

«Зелене» фінансування слід розуміти як фінансування інвестицій, які забезпечують збереження навколишнього середовища, та в ширшому значенні націлені на екологічний сталий розвиток. «Зелені» фінанси охоплюють фінансові інституції та фінансові активи, а також включають як державні, так і приватні фінанси [1, с. 177 – 178; 11]. Водночас, розвиток зелених фінансових інструментів («зелені» позики, «зелені» облігації, трасти та фонди «зелених» інвестицій, зелені індекси та ETF) означають значні бізнесові можливості для фінансових компаній [2]. Важливою складовою «зелених» фінансів виступають «зелені інвестиції. У загальному вигляді «зелені» інвестиції – це кошти міжнародних кліматичних фондів (передусім Зеленого кліматичного фонду, кошти фондів ЄС, інших міжнародних організацій), бюджетні кошти окремих держав та їх регіонів і окремих громад, а також кошти окремих підприємств та громадян, які використовуються на збереження і поліпшення навколишнього середовища та клімату на планеті. Важливим об'єктом «зелених» інвестицій в останні роки стають кліматичні інновації, передусім спрямовані на стимулювання виробництва відновних джерел енергії. Структурні елементи «зелених» інвестицій відображені у різних міжнародних кліматичних документах, які важливо проаналізувати. У них,, насамперед, мова йде про визначення підходів щодо ціноутворення на викиди вуглецю та парникових газів. Один із варіантів полягає у встановленні ринкової ціни на викиди вуглецю (вуглекислого газу). У ряді країн (і в Україні зокрема) це здійснюється шляхом сплати екологічних платежів, у деяких країнах введено так званий вуглецевий податок. Також все більше поширюється система торгівлі вуглецевими викидами між країнами та в середині окремих країн (зокрема, в Китаї).

Для нашої країни новим ресурсом коштів для розвитку «зеленої» економіки і відповідних інвестицій могло б стати створення Зеленого інвестиційного фонду України (ЗІФУ). Джерелами наповнення цього фонду повинні бути: 1) певна частка коштів від здійснення приватизації, оскільки разовий продаж загальнодержавних об'єктів зумовлює необхідність спрямування цих коштів, насамперед, на екологічні проєкти, реалізація яких буде позитивно впливати на сталий розвиток України протягом наступних десятиліть; 2) кошти від поступового зменшення відшкодування ПДВ українським експортерам сировини і напівфабрикатів (зеконормлена сума відшкодування ПДВ повинна йти до вказаного фонду). Пропонуємо щорічне зменшення відшкодування ПДВ з темпом в 1 %, щоб через 20 років припинити цю практику, оскільки вказані експортери мають високу рентабельність, яку приховують за рахунок виведення прибутків в офшори. До складу правління

Зеленого інвестиційного фонду України повинні входити на пропорційній основі представники Міністерства фінансів України, представники Зеленого кліматичного фонду ООН, науковці-екологи, представники провідних громадських екологічних організацій світу та України, делеговані представники від рад народних депутатів, які представляють найбільш забруднені області та міста України. Розподіл коштів Зеленого інвестиційного фонду України повинен відбуватися на конкурсних засадах, з урахуванням пріоритетності тих екологічних проблем, які плануються вирішуватися за рахунок грантів від ЗІФУ.

Враховуючи складний фінансовий стан більшості українських підприємств, яким під час війни поки не під силу «зелені» проекти, цей тягар повинна взяти на себе Україна при відповідній фінансовій допомозі демократичного світу (як провідних демократичних країн, так й відповідних міжнародних фінансових структур). Водночас, як вказують провідні зарубіжні експерти з кліматичних питань [3], не може бути й мови про повернення економіки та інфраструктури України до зрадка двадцятого століття. Крім того, треба враховувати той факт, що за висновками МГЕЗК, близько 80 % світових запасів вугілля, 50 % природного газу та 30 % запасів нафти має залишитися невикористаними, аби досягти цілі зі стримування глобального потепління в межах 2 %, що ставить під сумнів відновлення в Україні після війни відповідних потужностей у цих галузях. Для цього ЄС та країни G7 повинні розробити конкретний план дій для забезпечення «зеленого» відновлення України. При цьому країни G7 повинні відігравати провідну роль у координації фінансової допомоги Україні.

Групою міжнародних експертів вже розроблено план розбудови екологічної економіки України після війни, який треба взяти до уваги владі нашої країни [4]. У ньому наголошується на таких основних заходах. Щоб децентралізоване ухвалення рішень було спрямоване на «зелену» відбудову, необхідно прибрати наявні перешкоди на шляху «зелених» інвестицій. Зокрема, для цього марнотратні прямі та непрямі цінові субсидії потрібно замінити незалежними від споживача та більш обґрунтованими субсидіями для вразливих груп споживачів. Водночас сама програма відбудови має розроблятися так, щоб пріоритет мала довгострокова ефективність зелених технологій протягом життєвого циклу над вищими початковими інвестиціями у такі проекти. Доступне фінансування України у зелені проекти можна забезпечити за рахунок міжнародної фінансової допомоги через надання пільгових кредитів або грантів.

Координатором та основним розробником заходів з розбудови «зеленої» фінансової системи в світі сьогодні виступає Програма ООН з довкілля (UNEP), яка запропонувала систему дій з реформування національних фінансових систем відповідно до Цілей сталого розвитку до 2030 р. Складність реалізації вказаних Цілей в Україні полягає в тому, що публічні фінанси нашої країни у значній мірі зараз використовуються на оборону України проти агресії Росії. Зокрема, до війни інвестиції, необхідні для переходу до низьковуглецевої економіки відповідно до цілей національно визначеного внеску України до вимог Паризької Угоди, оцінювалися на рівні 192 млрд євро до 2030 р. Натомість тільки прямі втрати від війни вже наближаються до цієї суми, а непрямі втрати уже перевищують її в рази [5]. Загалом, за попередніми підрахунками, шкода довкіллю від російської агресії проти України сягнула (на початок червня 2023 р.) майже 2 трлн грн. Дуже великі втрати понесла енергетика нашої країни. Так, під час війни пошкоджено близько 50 % енергетичної інфраструктури України, а «зелена» енергетика впала наполовину: її частка знизилася з 13 % до 5-6 %. Крім того, за роки війни галузь недоотримала майже 50 % коштів [6].

Зрозуміло, що подолати ці втрати без міжнародної підтримки Україна не зможе, але наша країна повинна більш ефективно використовувати наявні публічні фінанси. Так, моделювання науковців ІЕП НАНУ показало, що післявоєнне відновлення України на принципах декарбонізації та зменшення промислового забруднення потребуватиме лише на 5 % більше інвестицій, але в результаті дозволить позбавити нашу країну залежності від імпорту викопного палива та покращить екологічну ситуацію в країні. Завдяки цим заходам непрямі витрати через забруднення навколишнього середовища і відповідну захворюваність можуть знизитися в Україні в межах від 0,7% до 1,3 % від ВВП [7]. Проблемою є те, що в 2022 – 2023 рр. екологічна ситуація у нашій країні різко погіршилася в результаті війни та підризу в 2023 р. російськими окупантами греблі Каховської ГЕС.

Хоча в Паризькій кліматичній угоді записано, що стратегічною ціллю розвитку людства є прискорення переходу до суспільства та економіки, які споживають мало вуглецеві технології, реальний стан виробництва та споживання поки не дозволяє стверджувати, що це може реалізуватися у найближчі 20 – 30 років. Зокрема, у Китаї та Індії вугільна генерація продовжить зростати у коротко - та середньостроковій перспективі. Подібна ситуація буде характерна й для економік Японії та Південної Кореї. США і Польща збільшують капіталовкладення у розвиток вугільної промисловості та теплоенергетики, яка використовує вугілля. Крім того, японські корпорації мають намір у найближчі роки вкласти близько 10 млрд дол.. США у вугільну промисловість Мозамбіку або М'янми, а німецькі корпорації планують фінансувати вугільні підприємства Південної Африки, Індії й Філіппін. Тому, на наш погляд, важливо знайти перехідні механізми, що дозволять поєднати концепцію сталого розвитку з концепцією «зеленої» економіки з метою досягнення цілей сталого розвитку. Треба пам'ятати, що сама по собі «зелена» економіка не є безумовно соціально справедливою, сталою, а «зелені» робочі місця автоматично не створюють передумови для просування гідної праці та поліпшення стану навколишнього середовища [8]. Тому, особливістю Паризької угоди є те, що нею передбачена підтримка (в тому числі фінансова) країн, що розвиваються, в сфері запровадження кліматичних інновацій щодо зменшення викидів парникових газів. Але фінансових ресурсів на такі проекти не вистачає, оскільки їх потрібно в кілька разів більше, ніж зараз виділяють розвинуті країни. Тому Україні слід активніше використовувати подібні інструменти, що вимагає підготовки відповідних інноваційних кліматичних проектів.

В останнє десятиліття суттєвим джерелом інвестицій для створення «зелених» робочих місць стають кредити так званих «зелених» банків, які насамперед кредитують проекти з виробництва відновної енергії, хоча й не отримують від цього значних прибутків. Подібні приклади вже є й в Україні. Зокрема, «Укргазбанк» з кінця березня 2017 р. почав надавати фізичним особам кредити на купівлю та встановлення «домашніх» сонячних електростанцій (СЕС), сонячних колекторів та теплових насосів під 0,01 % річних терміном до 5 років. В світі також активно розвивається й ринок «зелених облігацій», який може стати основним джерелом «зелених» інвестицій в створення зелених робочих місць. Україні важливо вийти на цей ринок, але для цього владі країни необхідно суттєво зменшити корупційні ризики у використанні коштів міжнародних інвесторів.

Депутати екологічного комітету Верховної Ради України за підтримки фахівців Міністерства екології та природних ресурсів розробили законопроект «Про забезпечення конституційних прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля», який разом із підзаконними актами запроваджує у нашій країні положення європейської Директиви 2010/75/ЄС. Згідно цього законопроекту передбачається 12 років для всіх існуючих промислових установок на їх модернізацію. Зокрема, 1 рік передбачено на введення законопроекту в дію; 4 роки – на запровадження норм НДТМ (найкращі доступні технології та методи управління у промисловості), а також передбачений перехідний термін у 7 років, щоб всі підприємства могли модернізуватися. Це дозволить хоча б частково українським підприємствам підготуватися до введення у ЄС податку на викиди для експортерів до цього об'єднання. Справа полягає в тому, що 18 квітня 2023 р. Європарламент схвалив у першому читанні СВМ – механізм вуглецевого коригування на кордоні та систему торгівлі квотами [9]. Водночас, 56 і 57 статті СВМ говорять про те, що треті країни, які експортують електроенергію до ЄС, можуть бути тимчасово звільнені від сплати цього додаткового податку за умови розробки карти декарбонізації з механізмом ціноутворення на викиди вуглецю, який передбачає ціну, еквівалентну ціні в системі торгівлі квотами на викиди (СТВ) в ЄС.

Для покращення функціонування «зеленої» енергетики та врахування вимог СВМ у нашій країні розроблено проект відповідного Закону України, в якому передбачені наступні заходи:

- 1) запровадження сертифікатів походження «зеленої» енергії, що будуть потрібні для українських експортерів до ЄС у недалекому майбутньому;
- 2) введення контрактів на різницю, що допоможе вирішити проблему з оплатою по «зеленому» тарифу. Згідно них контрактів виробники «зеленої» енергії зможуть самі продавати свою електроенергію, а не через ДП «Гарантований покупець», який заборгував цим виробникам значні суми. Натомість, у Німеччині близько 78 % об'єктів ВДЕ працюють за вказаною моделлю, а у Польщі проводять аукціони із застосуванням контрактів на різницю та строком підтримки 15 років.

3) введення механізму самовиробництва, згідно якого споживачі зможуть встановлювати об'єкти генерації, а неспожиті надлишки електроенергії продавати за ринковою ціною. Крім того, законопроект пропонує зберегти стимули для ВЕС та СЕС до кінця 2023 р. і довгостроково – для малих домашніх СЕС. Водночас, проблемою є те, що пільги по «зеленому» тарифу були встановлені для всіх виробників «зеленої» енергії до 2030 р., а їх відміна для частини з них може призупинити інвестування в Україну «зелених» інвестицій міжнародними інвесторами.

Ключовим для приватних «зелених» інвестицій в Україну є надання їх надавачам військового чи політичного страхування, оскільки приватні страхові компанії подібне страхування не надають через його надмірну дороговизну. Зазвичай таке страхування надається наднаціональними чи урядовими організаціями. Для цього створюється певний фонд, за кошти якого відбувається перестрахування наявних ризиків. Планується, що подібний фонд може бути створений на рівні міжнародної фінансової організації, насамперед на рівні Міжнародної агенції з гарантування інвестицій. Вже зараз міжнародні фінансові організації та уряди деяких країн-партнерів України ведуть розмови про створення фонду гарантування інвестицій у нашу країну.

Водночас, щоб отримати міжнародні інвестиції, зокрема для реалізації «зелених» проектів, Україні треба суттєво підвищити свій кредитний рейтинг. Крім того, нашій країні необхідно орієнтуватися на перелік вимог, наданих ЄС у рамках процесу вступу до цієї організації. Одна із головних із них – це забезпечення верховенства права, оскільки поки в цьому питанні наша країна суттєво відстає від вимог Європейського Союзу. Крім того, Україна ще вважається високо корумпованою країною, що стримує іноземних інвесторів від виходу на український ринок. Важливо також провести деолігархізацію, щоб посилити конкурентні умови для інвесторів на українському ринку.

Важливою умовою отримання «зелених» інвестицій Україною стане дотримання умов Енергетичної стратегії нашої країни до 2050 р. Нею передбачено досягнення вуглецевої нейтральності енергетичного сектору України до 2050 р. У цій стратегії, зокрема, враховані: наслідки російсько-української війни та необхідність децентралізації електрогенерації для поліпшення стійкості системи, приєднання енергетичної системи України до європейської мережі операторів системи передачі електроенергії, наявність новітніх технологій, в тому числі розробка установок зберігання енергії [10].

Висновки та пропозиції. «Зелені» інвестиції є важливою складовою «зелених» фінансів, які насамперед використовуються для створення зелених робочих місць та вирішення інших проблем сталого розвитку. До «зелених» інвестицій доцільно віднести кошти міжнародних кліматичних фондів (передусім Зеленого кліматичного фонду, кошти фондів ЄС, інших міжнародних організацій), бюджетні кошти окремих держав та їх регіонів і окремих громад, а також кошти окремих підприємств та громадян, які використовуються на збереження і поліпшення довкілля та клімату на планеті. Україні важливо розробити нову схему розрахунків по «зеленому» тарифу, яка б не відлякувала від української «зеленої» енергетики іноземних інвесторів. Також важливо суттєво зменшити рівень корупції у використанні публічних фінансів, що негативно відображається на міжнародних рейтингах України та ускладнює отримання нашою країною міжнародних «зелених» інвестицій.

Загалом, українській владі необхідно розробити систему стимулів щодо залучення іноземних та вітчизняних «зелених» інвестицій, передусім у розвиток відновних джерел енергії (ВДЕ). Цьому поки не сприяє нестабільна політична та економічна ситуація в країні в умовах війни Росії проти України.

Джерела та література:

1. Козарезенко Л. В. Детермінанти реалізації принципів «зеленого» бюджетування. Переяслав: Університет Григорія Сковороди у Переяславі. *Економічний вісник університету*. Вип. № 56. 2023. С. 174-182.
2. G20 Green Finance Synthesis Report. [URL:http://www.g20.utoronto.ca/2016/green-finance-synthesis.pdf](http://www.g20.utoronto.ca/2016/green-finance-synthesis.pdf) (дата звернення 03.03.2023)
3. Гедегорт К. Час планувати відновлення: чому Заходу вже зараз треба думати про модернізацію України. [URL:https://www.euointegration.com.ua/experts/2023/06/7/7163141/](https://www.euointegration.com.ua/experts/2023/06/7/7163141/) (дата звернення 04.03.2023)

4. Саха Д., Штуббе Р., Біляк П., Аккерман А., Даниляк А., Олійник В-А. Потрібне чітке бачення якою повинна бути «зелена» відбудова України. URL: <https://epravda.com.ua/publications/2022/07/19/689310/> (дата звернення 03.03.2023)
5. Шлапак М. Війна руйнує довкілля і шкодить клімату. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/06/07/700922/> (дата звернення 05.03.2023)
6. Топалов М. Що залишилося від «зеленої» енергетики в Україні. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/05/24/700431/> (дата звернення 03.03.2023)
7. Бондаренко О. Зростання економіки та скорочення викидів: яким має бути зелене відновлення промисловості після війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/27/700566/> (дата звернення 03.03.2023)
8. Новак І. «Справедливий перехід» для сталого розвитку та гідної праці. *Дзеркало тижня*. 2018. 11 серпня. С. 7.
9. Євстїгнєєва О. Податок на викиди для експортерів: як Україні підготуватися до нових правил. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/11/699961/> (дата звернення 03.03.2023)
10. Павлиш О. Ставка на АЕС і відновлювані джерела: Кабмін схвалив енергетичну стратегію до 2050 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/05/1/699652/> (дата звернення 03.03.2023)
11. Карлін М. І., Стащук О. В., Борисюк О. В. Проблеми функціонування кліматичних фінансів на регіональному рівні. URL: <http://surl.li/axxdd> (дата звернення 01.03.2023)

References

1. Kozarezenko L. V. (2023). Determinanty realizatsiyi pryntsyipiv «zelenoho» byudzhetuвання [Determinants of implementing the principles of "green" budgeting]. Pereyaslav: Universytet Hryhoriya Skovorody u Pereyaslavi. *Ekonomichnyy visnyk universytetu*, 56, 174-182 (in Ukrainian)
2. G20 Green Finance Synthesis Report. Available at: <http://www.g20.utoronto.ca/2016/green-finance-synthesis.pdf> (In English)
3. Hedehort K. Time to plan recovery: why the West should think about the modernization of Ukraine now. Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2023/06/7/7163141/> (in Ukrainian)
4. Sakha D., Shtubbe R., Bilyak P., Akkerman A., Danylyak A., Oliynyk V-A. Potribne chitke bachennya yakoyu povynna buty «zelena» vidbudova Ukrayiny [We need a clear vision of what the "green" reconstruction of Ukraine should be]. Available at: <https://epravda.com.ua/publications/2022/07/19/689310/> (in Ukrainian)
5. Shlapak M. War destroys the environment and harms the climate. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/06/07/700922/> (in Ukrainian)
6. Topalov M. Shcho zalyshylosya vid «zelenoyi» enerhetyky v Ukrayini [What is left of "green" energy in Ukraine]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/05/24/700431/>
7. Bondarenko O. Zrostannya ekonomiky ta skorochnyya vykidy: yakym maye buty zelene vidnovlennya promyslovosti pislya viyny [Economic growth and emission reduction: what should be the green recovery of industry after the war]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/27/700566/> (in Ukrainian)
8. Novak I. (2018). Spravedlyvyi perekhid» dlya staloho rozvytku ta hidnoyi pratsi ["Just transition" for sustainable development and decent work]. *Dzerkalo tyzhnya*. 11 august, 7. (in Ukrainian)
9. Yevstihnyeyeva O. Podatok na vykidy dlya eksporteriv: yak Ukrayini pidhotuvatsya do novykh pravyl [Emissions tax for exporters: how to prepare Ukraine for new rules]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/11/699961/> (in Ukrainian)
10. Pavlysh O. Stavka na AES i vidnovlyuvani dzherela: Kabmin skhvalyv enerhetychnu stratehiyu do 2050 r. [Bet on nuclear power plants and renewable sources: the Cabinet of Ministers approved the energy strategy until 2050]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/05/1/699652/> (in Ukrainian)
11. Karlin M. I., Stashchuk O. V., Borysyuk O. V. Problemy funktsionuvannya klimatychnykh finansiv na rehional'nomu rivni [Problems of functioning of climate finance at the regional level]. Available at: <http://surl.li/axxdd> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 21.02.2023 р.